

C. Th. Zahle.

Jordefærdstale 8. febr. 1946.

Efter at have naaet sit 80. aar, er C. Th. Zahle død, ganske faa maaneder efter sin elskede hustrus bortgang. Det er et harmonisk, arbejdsomt og betydningsfuldt liv, som her har fundet sin afslutning. Her er kun grund til, at alle vi, der har kendt Zahle og holdt af ham, bringer ham vor tak, idet vi mindes træk af hans karakter og gerning.

Miljøet, omgivelserne, hvor opvæksten finder sted og livet gaar sin gang, har stor indflydelse paa karakterens og tankegangens udformning. Dette ses ogsaa tydeligt i Zahles tilfælde. Der kom den tid, da Zahle var kendt maaske af hver eneste mand og kvinde i Danmark, men hans egentlige hjemsted var dog, for at bruge en gammeldags betegnelse, sjællandske lovs omraade. Roskilde, Ringsted, et par lykkelige juristaar i Stege, men tillige fra hans studenteraar 1884 København, der netop dengang, især siden 1888, tog paa at udvikle sig til at blive landets levende, politisk interesserede og stadig voksende hovedstad.

Af tidlig erfaring lærte han derved den sjællandske landarbejders, smaaborgers og byarbejders kaar at kende, og at omfatte dem med dyb sympati. Det blev en naturlig opgave for ham at tage arven op efter den sjællandske radikalismes store førere: Hørup, I. A. Hansen, Tscherning. Dette skete, da han 1905 blev det Radikale Venstres fører.

Vigtigere end miljøet er evnerne og de naturlige anlæg. Zahle var den fødte politiker. Det vil sige, at han paa et tidligt tidspunkt i sin udvikling forstod, at hans særlige evne til skarp øjeblikkelig overvejen og til beslutsom handling kun kunde finde

tilfredsstillende udløsning og anvendelse i politik. Det er bekendt, at dagen efter, at han 1890 var blevet juridisk kandidat ved Københavns universitet, talte han ved et offentligt politisk møde i Aarhus. Og 1895 blev han, kun 29 aar gammel, valgt til folketinget i Ringsted, og denne kreds, hvis vælgere snart med stor hengivenhed sluttede op om deres unge kampglade folketingsmand, beholdt han lige til 1928.

Ringstedvælgerne fulgte ham, fordi de mere og mere blev overbevist om, at Zahle ikke vilde svigte de politiske maal, de selv og Venstre havde sat sig. Til vælgernes tillid svarede Zahles trofasthed. Brudet i Venstre 1905 kom af, at Zahle og adskillige andre med ham mente, at Venstrereformpartiet nu opgav de maal, det hidtil havde arbejdet for. 1909, da Zahle havde dannet sit første ministerium, udtalte han da ogsaa: Vor første opgave som regering er at optræde saaledes, at vælgerne genvinder troen paa, at der er politikere i Danmark, der staar som mænd bag deres ord. Vi vil ikke svigte vor fortid.

Zahle var en beslutsom og modig mand. Det viste han ved mangfoldige afgørende handlinger i politik, men ikke mindst i sin omfattende administration. Enhver, der her arbejdede sammen med ham, maatte erkende hans klare syn, hans frygtløshed, hans aabenhed og hans fasthed i de beslutninger, han tog. Der-til kom hans hensynsfuldhed, hans rent menneskelige godhed, der gjorde samarbejdet med ham let. Det var ogsaa disse egenskaber, der gjorde ham til den fremragende forhandler mellem meningsfæller og modstandere. Hans autoritet voksede, efterhaanden som man saa med hvor lykkelig haand han forstod ved forhandling at gennemføre sager, der syntes helt at være gaaet i staa. Hertil kom endnu et: Zahles skarpe blik for enhver sags realitet og hans vilje til gennem alle forhandlinger og indrømmelser at fastholde og bevare, hvad der var sagligt rigtigt. Han forlangte, at alle administrative bestemmelser skulde sagligt set være uangribelige, og dette krav fastholdt han ogsaa i alle politiske afgørelser, hvilke uvedkommende hensyn der end kunde spille ind. Hans respekt for det sagligt rigtige satte ogsaa sit præg paa Zahles taler; det var ikke store glimmerblomster, men vægtige redegørelser, baaret af Zahles dybe interesse i sagen selv.

I alle udtalelser om Zahle i disse dage, uanset fra hvilket politisk standpunkt de fremsættes, fremhæves hans uforfalskede demokratiske indstilling som det mest lysende træk i hans aandsform og karakter. Demokrat helt ind i marv og kerne, siger folketingets formand. Dette er rigtigt. Vil man søge efter en almindelig politisk maksime, der var ledende for Zahle, maa man vende tilbage til menneskerettighedernes erklæring: Menneskene fødes og forblive frie og lige i rettigheder. I denne sætning er udtrykt Zahles opfattelse af menneskenes rette indbyrdes forhold; dens anerkendelse og virkeliggørelse var hans maal. Og det er jo hemmeligheden ved Danmarks lykkelige fremgang, at her i landet har forskellene indenfor folkeklasserne altid været saa smaa og delvis kunstigt opstillet, at her skulde maalet kunne naas. Hertil vilde Zahle efter bedste evne bidrage, han saa frem til et Danmark, hvor vilkaarene var ens for alle, først og fremmest for den opvoksende slægt.

Personlig var Zahle den mest uforfængelige mand, jeg har mødt. Jeg tænker ikke paa ydre udmærkelser, men jeg har aldrig hørt ham fremhæve sig selv som gennemfører af en sag eller beklage, at han ikke blev nævnt. Det glædede ham, naar Ringstedvælgerne eller Islændingene skænkede ham et maleri som tak for hans arbejde, men selv vedblev han at være C. Th. Zahle, en af de mænd, der som Hørup skrev om kaptejn Rovsing: hverken vil være noget eller vil have noget og som dog har deres liv helt oppe i fædrelandets skæbne.

Ja, ud fra disse personlige forudsætninger kom Zahle til at medvirke ved udformningen af fædrelandets skæbne paa saa mangfoldige omraader, at vi kun lige kan nævne de faa, der særligt stod hans hjerte nær.

Her kommer da først den danske husmand. Zahle skrev selv den første historiske skildring af husmandens liv og stilling i forrige aarhundrede, samlet om den første sjællandske husmandsfører Peder Hansen Lundby, og senere skrev han smukt og jævnt om Skjoldborg og Jens Holdgaard. I husmandsbevægelsen var han med fra første færd og med loven om len og stamhuse 1919, der i særlig grad var Zahles lov, skaffede han husmændene megen jord, indfrie de junigrundlovens løfte, afsluttede landboreformerne,

som greven Chr. Dittl. Reventlow havde paabegyndt for halvandet hundrede aar siden, og slettede det fra arilds tid dybeste og uoverstigelige classeskel i det danske folk.

Dernæst kommer kvinden, hvis ret til selverhverv og politisk ligestilling med manden Zahle var en saa begejstret fortaler for. En arv fra Hørup, men levendegjort for Zahle i hans dygtige hustru. Den første ordre, Zahle gav sit nye statsministerium, var at udsende en rundskrivelse, der hævdede kvindens rettigheder som statsembedsmand. Med grundloven 1915 kom kvindens stemmeret og valgbarhed, med retsplejeloven 1916 hendes del i retsplejen som nævning og senere som domsmand. Til kvinderne sagde Zahle: vi mænd haaber, at kvindernes politiske valgret skal faa en heldbringende virkning paa statsstyrelsen. Det er min tro, at kvinden vil elske freden og vil fremme den sociale lovgivning.

Og endelig den socialdemokratiske byarbejder. Ogsaa for arbejderne var grundloven af 1915 et meget stort fremskridt. Zahle tog levende del i deres arbejde for at forbedre deres kaar. Det samarbejde, der lige fra først af havde været mellem det københavnske Venstre og Socialdemokratiet blev genoptaget 1905 af det Radikale Venstre og har været grundlaget for en række gode samarbejdsaar og frugtbare resultater til gavn for det danske folk.

Endelig maa jeg have lov at nævne Island. Kommissionsforhandlingerne 1907—08 mellem Danmark og Island havde overbevist Zahle om, at de danske regeringer i de sidste aartier af forrige aarhundrede lige op til 1903 havde staaet hindrende i vejen for Islands naturlige og nødvendige udvikling. Hans retsindighed og hans ønske om at skabe den rigtigste og gavnligste saglige ordening af forholdet mellem de to lande førte til hans arbejde for forbundsloven af 1918 1. decbr.

I augustdagene 1914 og i den første verdenskrigs første aar stod jeg i min daværende embedsstilling Zahle saa nær, at jeg paa nærmeste hold kunde følge den rolige beslutsomhed og det kloge overlæg, hvormed han og den kreds af fremragende mænd, der delte regeringens byrde med ham, traf deres afgørelser for at holde krigens ulykker og ødelæggelser borte fra det danske folk. Derved blev Danmark ført uskadt gennem krigens aar.

Paa alle omraader af dansk statsliv har Zahle øvet sin indflydelse paa fædrelandets skæbne og under stadig kamp for sandhed, retfærdighed og lighed ført det danske folk videre. I Danmarks historie vil Zahles navn blive indskrevet i rækken af dets store statsmænd og det danske folk vil bevare det i taknemmelighed og holde det i ære.

Erik Arup.